

УДК 342.951

Г. В. ДЖАГУПОВ,*кандидат юридичних наук, доцент,**заступник начальника факультету з підготовки фахівців міліції**громадської безпеки з навчально-методичної роботи**Харківського національного університету внутрішніх справ*

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІЛЬНИЧНОГО ІНСПЕКТОРА МІЛІЦІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'Ї ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

На основі концепцій учених визначено поняття адміністративної діяльності дільничного інспектора міліції щодо запобігання насильству в сім'ї як складової забезпечення громадської безпеки, а також зроблено висновок про форми та методи такої діяльності та виділено види профілактичної діяльності.

Ключові слова: *насильство в сім'ї, жертва насильства в сім'ї, дільничний інспектор міліції, профілактична робота, запобігання.*

Насильство в сім'ї є актуальною проблемою сьогодення. На жаль, необхідно констатувати, що сім'я як осередок суспільства без підтримки держави та її інституцій не завжди спроможна виконувати свої головні функції, зокрема щодо забезпечення належного добробуту та виховання дітей.

Зазначимо, що в Україні з часу прийняття законодавчих актів, які регулюють відносини в сімейному середовищі, завдяки зусиллям органів державної та місцевої влади, низки громадських організацій ужито заходів, які сприяли суттєвим змінам у ставленні суспільства до проблеми домашнього насильства, становленню системи реабілітації осіб, які від нього постраждали, посиленню захисту дітей від насильства у сім'ї тощо.

Слід зазначити, що правове регулювання діяльності правоохоронних органів України було предметом наукового дослідження таких учених, як О. М. Бандурка, І. П. Голосніченко, А. Т. Комзюк, О. В. Негодченко, В. І. Олефір, М. М. Тищенко тощо. Проблема правового регулювання та психології відносин пов'язаних з насильством в сім'ї досліджувалась у роботах Д. Г. Заброди, І. В. Басисти, А. Б. Благі, С. А. Грубеляса, Н. Е. Мілорадової тощо. Їх праці становлять наукове підґрунтя нашої роботи.

Часто першою особою, яка спілкується з жертвою насильства в сім'ї, є дільничний інспектор міліції. Крім припинення самого акту насильства, профілактичної роботи з кривдником, інших дій, які він виконує згідно зі своїми професійними обов'язками, дільничний інспектор може надати відповідно до конкретних обставин й іншу допомогу жертві насильства.

Він має пояснити жертві, які її права порушено і в який спосіб вона може їх захистити. Дільничний інспектор також може поради, до яких установ та організацій, зокрема громадських, може звернутися жертва і яку допомогу може надати кожна з організацій. Дільничний інспектор як авторитетна і неупереджена особа, що користується довірою учасників сімейного конфлікту, може також виступити посередником у вирішенні конфлікту [1].

Отже, ефективність профілактики насильства в сім'ї дільничними інспекторами міліції значною мірою залежить від дієвості форм та методів, які застосовуються. Під формою запобігання насильству в сім'ї дільничними інспекторами міліції слід розуміти зовнішнє вираження змісту діяльності дільничних інспекторів міліції щодо запобігання насильству в сім'ї, організаційно-правове вираження однорідної за своїм характером та правовою природою групи дій. Під методами запобігання насильству в сім'ї дільничними інспекторами міліції слід розуміти способи, прийом, засоби, які використовуються дільничними інспекторами міліції в процесі здійснення діяльності щодо запобігання насильству в сім'ї і становлять зміст цієї діяльності.

До основних методів запобігання насильству в сім'ї належать переконання та примус, однак учені виділяють й інші методи, а саме: надання допомоги, позитивний приклад, нейтралізація негативного впливу навколишнього середовища та спостереження. Метод надання допомоги спрямований на зміну способу життя, оточення особи, яка вчинила насильство в сім'ї, і може здійснюватись у формі працевлаштування, влаштування на навчання, зацікавлення в активній

суспільній діяльності. Для виявлення причин та умов учинення насильства в сім'ї найчастіше застосовується метод спостереження, що має такі форми, як контроль і нагляд.

Необхідно зазначити, що всі методи, які дільничний інспектор міліції використовує в процесі попередження насильства в сім'ї, повинні поєднуватись один з одним для ефективного досягнення результатів профілактичного впливу.

Переконання як метод профілактики – це комплекс виховних, роз'яснювальних заходів, який здійснюється з метою перетворення антигромадської спрямованості профілакторів і закріплення позитивної соціальної орієнтації. Переконання сприяє формуванню у громадян внутрішньої потреби та стійкої звички правомірної поведінки. Метод переконання реалізується в таких формах запобігання насильству в сім'ї: профілактичні бесіди, правове виховання, правова освіта, правова пропаганда, обговорення поведінки за місцем роботи чи проживання. Профілактична бесіда, на перший погляд, має невисоку ефективність, але залежно від змісту розмови, тону, в якому вона може бути проведена, вона може мати надзвичайно важливе значення, особливо з урахуванням того, що вона повинна проводитись дільничним інспектором міліції. Наслідки профілактичної бесіди багато в чому залежать від умінь дільничних інспекторів міліції застосовувати психолого-педагогічні прийоми виховного впливу: роз'яснення, порівняння, заохочення, виявлення довіри. Профілактична бесіда включає в себе також правове виховання учасників конфлікту. Дільничний інспектор міліції попереджає винну особу про можливі наслідки протиправної поведінки, про адміністративну, кримінальну та цивільно-правову відповідальність.

Про необхідність загально-профілактичної правової освіти населення свідчать дані Академії правових наук України, за якими більш ніж 40 % підлітків та юнаків мають майже не обізнані зі своїми правами та обов'язками. Знання законів, що регулюють цивільні, трудові, сімейні, господарські, кримінально-правові та інші відносини, дають можливість уникнути долі постраждалих від насильства в сім'ї, реалізувати свої права, сприяють розвитку особистості.

Правова пропаганда сприяє розумінню громадянами вимог правових норм і добровільному їх дотриманню. До найбільш поширених форм правового виховання населення належать: виступи дільничних інспекторів міліції з доповідями й лекціями на правові теми перед

населенням і в трудових колективах, по телебаченню і радіо; організація круглих столів з обговоренням проблеми насильства в сім'ї і практики застосування законодавства; ініціювання публікацій юридичної літератури. Обговорення поведінки за місцем роботи чи проживання особи, яка вчинила насильство в сім'ї, є найбільш дієвим, якщо особа має високе соціальне становище, оскільки саме така форма запобігання насильству в сім'ї може завадити її подальшому кар'єрному зростанню.

Оцінюючи переконання як провідний метод попередження насильства в сім'ї, підкреслимо, що він не виключає, а в деяких випадках, навпаки, передбачає застосування примусу. Під адміністративним примусом, який застосовується дільничними інспекторами міліції, слід розуміти застосування передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу щодо правозобов'язаних суб'єктів з метою запобігання чи припинення злочинів, проступків, протиправних дій, подолання їх шкідливих наслідків, забезпечення громадської безпеки й охорони правопорядку або покарання осіб за вчинене правопорушення [2]. Примус як метод адміністративної діяльності дільничного інспектора міліції полягає в психічному, матеріальному або фізичному впливові на поведінку особи. Метод примусу використовується в процесі здійснення індивідуальної профілактичної роботи, якщо переконання не дало потрібного результату. Сутність індивідуальної профілактики насильства в сім'ї полягає у своєчасному виявленні осіб з протиправною поведінкою у сфері сімейних відносин та застосуванні щодо них заходів виховання та запобігання правового характеру з метою ліквідації небезпеки скоєння цими особами правопорушень та злочинів. Нейтралізувати усе негативне та розвинути позитивні риси – тільки таким шляхом можна позитивно вплинути на людину, допомогти їй стати на правильний шлях. Цього можна досягти в результаті ретельної виховної роботи, вмілого використання заходів та методів педагогіки, психології, правового та професійного виховання, тобто комплексним застосуванням усіх заходів та методів виховання [3].

Дільничний інспектор міліції повинен розуміти і пам'ятати, що жоден сигнал щодо насильства в сім'ї не можна сприймати легковажно, а кожне втручання має індивідуальний характер. На жаль, дільничні інспектори міліції інколи формально ставляться до розгляду заяв, повідомлень громадян, унаслідок чого правопорушники залишаються не покараними.

Якщо особа постраждала саме від насильства в сім'ї, дільничний інспектор міліції роз'яснює такій особі порядок розгляду її звернення; приймає заяву (якщо її не було); документує факт правопорушення (опитує учасників конфлікту та свідків; якщо на тілі жертви є сліди фізичного насильства, фіксує їх за допомогою фотоапарата й направляє жертву до медичної установи для встановлення наявності тілесних ушкоджень та ступеня їх тяжкості; встановлює взаємозв'язок між наявними слідами та подією насильства в сім'ї); реєструє матеріал в установленому порядку (якщо він раніше не був зареєстрований); заповнює спеціальну картку обліку факту скоєння насильства в сім'ї, яку передає начальникові відділу (відділення) дільничних інспекторів міліції; у триденний термін направляє спеціальну картку обліку факту скоєння насильства в сім'ї до управління (відділу) у справах сім'ї та молоді місцевої держадміністрації, а у випадках скоєння насильства в сім'ї щодо неповнолітнього – ще й до служби у справах дітей місцевої держадміністрації; виносить особі, яка вчинила насильство в сім'ї, офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї. У разі виявлення в діях жертви систематичної (три і більше разів) провокуючої поведінки дільничний інспектор міліції виносить їй офіційне попередження про неприпустимість віктимної поведінки, про що повідомляє їй під розписку. Після цього дільничний інспектор міліції складає адміністративний протокол, приймає рішення за зібраними матеріалами та направляє його до суду, оскільки дана категорія справ підвідомча районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судам. Саме суддя виносить рішення у справі. Далі дільничний інспектор міліції заводить алфавітну картку та профілактичну справу на правопорушника з одночасною постановкою його на профілактичний облік. На обліку особа перебуває рік, упродовж якого її сім'ю відвідує дільничний інспектор міліції з метою запобігання подальшим випадкам насильства. У разі вчинення насильства в сім'ї після отримання офіційного попередження такій особі дільничним інспектором міліції за погодженням із начальником органу внутрішніх справ і прокурором може бути винесено захисний припис. У разі наявності в жертви офіційного попередження про неприпустимість віктимної поведінки питання про видачу захисного припису не розглядається.

Необхідно звернути увагу на те, що якщо термін дії офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї чи-

тко встановлений (один рік), термін дії офіційного попередження про неприпустимість віктимної поведінки не визначений у жодному нормативно-правовому акті. У даному випадку можна погодитись з думкою А. Б. Благої, яка пропонує вважати загальним терміном дії офіційного попередження про неприпустимість віктимної поведінки один рік і запровадити заохочувальну норму, згідно з якою з особи, що довела зміну антисоціальної провокуючої поведінки, можна зняти винесене офіційне попередження достроково [4]. Після постановки на профілактичний облік особи, яка вчинила насильство в сім'ї, дільничний інспектор міліції використовує такий метод попередження насильства в сім'ї, як спостереження. Спостереження має на меті отримання інформації про позитивні або негативні зміни, що відбуваються під впливом проведення профілактичних заходів. Воно може виражатись у регулярному (не рідше одного разу на місяць) відвідуванні профілактованого за місцем проживання для перевірки його поведінки в сім'ї, стосунків із сусідами, дотримання ним правил громадського співжиття або адміністративного нагляду тощо. Спостереження може здійснюватись як безпосередньо дільничним інспектором міліції, так і за допомогою громадськості (позаштатних інспекторів міліції). В окремих випадках до такої роботи залучаються родичі за умови їх позитивного впливу [5]. Дійсно, дільничний інспектор міліції з об'єктивних причин не в змозі самотійно здійснити весь комплекс заходів профілактичного впливу, тому важливою умовою досягнення мети індивідуально-профілактичного впливу є залучення до профілактичної роботи в сім'ях, де застосовується насильство, громадських формувань та їх представників, а також позаштатних інспекторів міліції та помічників дільничного інспектора міліції.

Таким чином, форми діяльності служби дільничних інспекторів міліції щодо запобігання насильству в сім'ї надзвичайно різноманітні. Вибір же будь-якої конкретної форми чи раціонального поєднання форм і методів профілактичної діяльності детерміновані такими факторами, як види і напрями профілактики, обставини вчинення правопорушень тощо. При виборі оптимального варіанту поєднання переконання і примусу необхідно враховувати не тільки особливості особи, щодо якої застосовується профілактика, але і її соціальне оточення. Надання пріоритету тому чи іншому методу також залежить від рівня розвитку суспільства. Зміна будь-яких соціальних умов тягне за собою зміну форм і

засобів захисту міліцією правопорядку. Проте слід пам'ятати, що в громадянському суспільстві перевага завжди надається методам переконання, бо лише за умов переконання громадян у правильності вибору того чи іншого варіанту поведінки можна створити правову державу, яка є найвищою сходинкою в організації суспільства [6]. Вищезазначений аналіз форм і методів запобігання насильству в сім'ї дільничними інспекторами міліції не є вичерпним, оскільки існують й інші форми і методи, які використовуються в означеній сфері правоохоронної діяльності.

До форм і методів, які допомагають запобігти насильству в сім'ї, також можна віднести рекомендації дільничному інспектору міліції, які полягають у тому, що він повинен пам'ятати: жоден сигнал щодо насильства в сім'ї не можна сприймати легковажно; кожне втручання має індивідуальний характер; потрібно уважно спостерігати за поведінкою осіб, які перебувають на місці інциденту: не виключено, що аналіз поведінки може дати більше інформації,

ніж вдасться одержати в процесі спілкування; при спілкуванні з постраждалою стороною необхідно враховувати, що людина в даній ситуації перебуває, як правило, у стані сильного емоційного збудження (або пригніченості) внаслідок пережитої загрози для життя або здоров'я і психічного перенапруження; спосіб ведення розмови має сприяти заспокоєнню та підтримці постраждалої особи; постраждала особа, як правило, не здатна оцінити ситуацію і рідко називає пережите саме насильством: причиною виклику міліції може бути руйнування помешкання, сварка, бійка або інша реальна загроза з боку кривдника; кривдник дуже часто вдає з себе спокійну, урівноважену людину, що виглядає вигідніше, ніж збуджений стан жертви насильства.

Отже, уміле оволодіння дільничними інспекторами міліції формами й методами запобігання насильству в сім'ї, комплексне їх застосування дозволить не тільки удосконалити, але й здійснювати пошук нових, більш ефективних форм і методів.

Список використаної літератури

1. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання : навч.-метод. посіб. для курсантів вищ. навч. закл. МВС України / уклад.: Запорожцев А. В., Лабунь А. В., Заброта Д. Г. та ін. – К. : Час Друку, 2012. – 246 с.
2. Тучак М. О. Адміністративно-правові засади діяльності дільничних інспекторів міліції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Тучак Микола Олександрович. – Х., 2002. – 209 с.
3. Симоненко А. В. Предупреждение правонарушений средствами воспитания / А. В. Симоненко // Закон и право. – 2005. – № 3. – С. 15–18.
4. Блага А. Б. Запобігання насильству як основа протидії агресивним злочинам проти членів сім'ї / А. Б. Блага // Вісник Запорізького національного університету. – 2005. – № 2. – С. 161–165.
5. Грубеляс С. А. Адміністративно-правові та психологічні заходи дільничного інспектора міліції з попередження насильства в сім'ї / С. А. Грубеляс // Проблеми формування іміджу дільничних інспекторів міліції в умовах становлення громадянського суспільства в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 24–25 квіт. 2004 р.). – Івано-Франківськ : ПЮІ МВС України, 2004. – С. 131–138.
6. Негодченко О. В. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ України : монографія / О. В. Негодченко. – Д. : Юрид. акад. МВС України, 2002. – 416 с.

Надійшла до редколегії 11.03.2013

ДЖАГУПОВ Г. В. АДМИНИСТРАТИВНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧАСТКОВОГО ИНСПЕКТОРА МИЛИЦИИ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ НАСИЛИЯ В СЕМЬЕ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

На основе концепций ученых определено понятие административной деятельности участкового инспектора милиции по предупреждению насилия в семье как составляющей обеспечения общественной безопасности, а также сделан вывод о формах и методах этой деятельности и выделены виды профилактической деятельности.

Ключевые слова: *насилие в семье, жертва насилия в семье, участковый инспектор милиции, профилактическая работа, предупреждение.*

DZHAGUPOV G. ADMINISTRATIVE ACTIVITIES OF DISTRICT MILITIA OFFICER ON PREVENTION OF DOMESTIC VIOLENCE AS A PART OF PUBLIC SAFETY ENSURING

On the basis of scientific conceptions the definition of administrative activities of district militia officer on prevention of domestic violence as a part of public safety ensuring is given, and the forms and methods of prevention activities are concluded, and the types of prevention activities are marked out.

Key words: *domestic violence, victim of domestic violence, district militia officer, prevention activities, prevention.*